

EIS-nieuws

Jaarverslag 2009

Het jaarverslag over 2009 en vorige jaren is te vinden onder www.naturalis.nl/eis onder 'Over de stichting'. Hieronder worden enkele projecten uit 2009 toegelicht.

Nederlandse Fauna

In 2009 verschenen maar liefst twee boeken in de serie Nederlandse Fauna. Op 27 maart werd *De zweefvliegen van Nederland* gepresenteerd. Het boek is het resultaat van 11 jaar studie. Meer dan 400 zweefvliegonderzoekers brachten ruim 400.000 verspreidingsgegevens uit het veld en collecties samen. Het achtkoppige auteurscollectief heeft er in samenwerking met het Naturalis-team een prachtig en interessant boek van gemaakt, een hoogtepunt in de geschiedenis van EIS. Op 18 november presenteerde RAVON deel 9, een kloek boek over de Nederlandse amfibieën en reptielen.

Verspreidingsatlas Nederlandse boktorren

In dit door Dré Teunissen samengestelde boekje worden voor het eerst verspreidingskaarten en fenologiediagrammen van de Nederlandse boktorren gepresenteerd. Samen met de uitgave van *Entomologische Tabellen 2* die in 2008 verscheen, is de kennis over de Nederlandse boktorren nu zeer goed ontsloten.

Entomologische Tabellen

In het tweede jaar van deze serie verschenen deel 3 over hooiwagens (Hay Wijnhoven) en deel 4 over prachtkevers (Oscar Vorst). De uitgave over de hooiwagens is zeer rijk geïllustreerd met tekeningen van de auteur, het prachtkeverboekje bevat fraaie kleurenfoto's van de hand van Theodoor Heijerman.

Nederlands Soortenregister

Gestart als online naamlijst ontwikkelt de website www.nederlandsesoorten.nl zich meer en meer tot internetencyclopedie van de Nederlandse biodiversiteit. In 2009 werd een belangrijke stap gezet door de opzet van een exotenmodule op

The screenshot shows the website 'OVERZICHT VAN DE NEDERLANDSE BIODIVERSITEIT'. It features a navigation bar with 'Home', 'Over het Soortenregister', 'Exoten', and 'Bronnen'. Below the navigation, there are several sections: 'Nieuwste foto' with a photo of a fly, 'Uitgelicht' with three featured insect photos (a fly, a beetle, and a wasp), and 'Zoeken op naam' with a search box. There are also links for 'Gewone malkever', 'Kluiskever', and 'Chloritippa parallelus'. A sidebar on the right asks 'Heeft u ook mooie foto's?' and provides a link to upload photos.

Nieuwe vormgeving soortenregister.

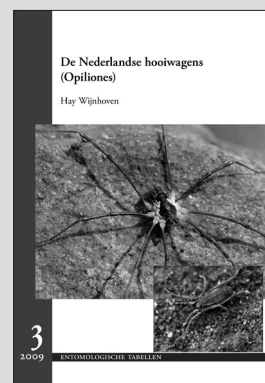
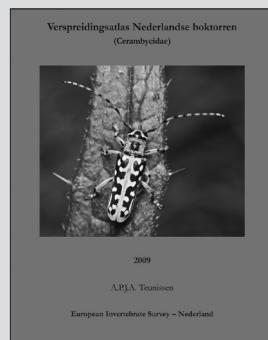
de website. De lijsten met exoten werden hiervoor volledig herzien en de website werd aangepast. Ook werd de layout van de website opgefrist en werd een start gemaakt met het ontsluiten van soortinformatie uit allerlei publicaties (bijvoorbeeld *Nederlandse Fauna* en de verspreidingsatlasjes van EIS).

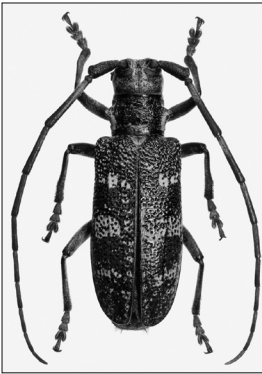
Workshop vliegend hert

Op 5 december kwam een team van internationale onderzoekers van het vliegend hert bij Naturalis bijeen om te overleggen over de stand van de kennis van deze indrukwekkende kever. De organisatie was in handen van John Smit.

Biodiversiteit in Nederland 2010

In 2009 werd gestart met het samenstellen van een boek over de Nederlandse biodiversiteit. Het betreft een volledig herziene versie van het boek *Biodiversiteit in Nederland* uit 1995, dat zal verschijnen als deel 10 in de serie *Nederlandse Fauna*. Bij de groepsbesprekingen zijn ruim 100 auteurs betrokken. Jinze Noordijk is bij EIS aangesteld om dit project te begeleiden.

Monochamus galloprovincialis
(foto Theodoor Heijerman).

Onderzoek *Monochamus*

Voor de Plantenziektenkundige Dienst voerde EIS een onderzoek uit naar het voorkomen van de exotische boktor *Monochamus galloprovincialis*. Aanleiding waren recente aanwijzingen dat zich in Nederland een populatie van deze soort bevindt in de duinen bij Bergen (NH). Van de kevers is bekend dat deze het beruchte aaltje *Bursaphelenchus xylophilus* bij zich kunnen dragen. Dit aaltje kan grote schade

aan bomen toebrengen. Tijdens het onderzoek werden 15 exemplaren van *M. galloprovincialis* aangetroffen, maar het aaltje werd niet aangetoond.

Nederlandse Faunistische Mededelingen

In 2009 maar liefst drie nummers van NFM. In de twee reguliere afleveringen (30 en 31) onder andere aandacht voor

motmugjes, mieren, watervlooiën, springstaarten, exotische boorvliegen, de zuidelijke boom-sprinkhaan, dansmuggen, bladwespes, wantsen en watermijten. Opvallende bijdragen betreffen de naamlijst van de Nederlandse mosmijten met 100 nieuwe soorten voor de Nederlandse fauna en de vliegafamilie Pseudopomyzidae die door Noord-Brabantse entomologen voor het eerst voor ons land gevonden werd met

behulp van een bierval. NFM 32 is een special over de Nederlandse hydroidpoliepen. Auteurs zijn Wim Vervoort en Marco Faasse. De eerste auteur stelde ook het vorige overzicht van deze groep samen, in 1946.

The Orthoptera of Europe website interface. It features a search bar, a navigation menu (Home, About, Sources, Contributors, FAQ, Contact, Links), and a 'State of affairs' section listing 225 species with pictures, 803 photos, and 1382 accepted species names. There are also news items about Christiane Amedegnato and two new Leptophyes species from Italy.

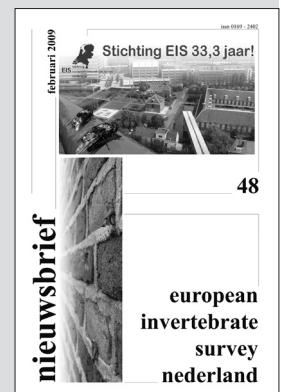
Europese sprinkhanenwebsite

EIS heeft samen met NCB Naturalis een Europese sprinkhanenwebsite (www.ortheur.org) opgezet, gebaseerd op het Nederlands Soortenregister. Voornamelijk wordt een naamlijst en stamboom gepresenteerd, met voor enkele honderden soorten foto's en geluiden. Het ligt in de bedoeling om de komende jaren veel soortinformatie toe te voegen. De website werd gepresenteerd tijdens het congres van de Orthopterists' Society in Antalya, Turkije (22-25 juni).

Special EIS-Nieuwsbrief

Het EIS-jubileum werd definitief afgesloten met de publicatie van EIS-Nieuwsbrief 48. Hierin een verslag van de jubileumdag en de resultaten van de inventarisatie van het Naturalis-terrein. In totaal werden 1569 soorten aangetroffen, waarvan 13 soorten nieuw voor de Nederlandse fauna en één zelfs nieuw voor de wetenschap.

Roy Kleukers

Verhuizing EIS-bureau

Omdat het Naturalis-gebouw langzaam vol raakt is het EIS-bureau op 1 april 2010 verhuisd naar het Van Steenis-gebouw (Einsteinweg 2). We zitten daar in een ruime kamer (B222) tussen NCB-collega's van het Nationaal Herbarium. Als de nieuwbouw van het NCB klaar is (rond 2016) dan krijgt EIS daar weer een plek.

Overigens krijgen de bureaumedewerkers in het kader van het NCB ook nieuwe e-mailadressen. Zo wordt kalkman@naturalis.nl bijvoorbeeld vincent.kalkman@ncbnaturalis.nl. Ook het algemene EIS-adres verandert in eis@ncbnaturalis.nl.

Roy Kleukers

John op reis

Het EIS-bureau moet het sinds april 2009 doen zonder John Smit. Gedurende een jaar vervuult hij zijn vertrouwde plekje voor de Zuid-Amerikaanse jungles, hooggebergten en

Amazonestromen. Zijn programma aldaar staat nog niet geheel vast: na het begeleiden van reizen voor scholieren en bevriende natuurliefhebbers in Peru zal hij in ieder geval Colombia en Costa Rica bezoeken. Zijn avonturen zijn te volgen via zijn Facebook-pagina. In april 2010 hopen we hem weer in Leiden te mogen begroeten, waar zijn plekje wordt warmgehouden door Ed Colijn.

Menno Reemer

Ed Colijn stelt zich voor

Momenteel woon ik in Flevoland, waar ik me de afgelopen jaren bezig gehouden heb met de inventarisatie van dag- en nachtvlinders, libellen en sprinkhanen. Bij het EIS-bureau ga ik aan de slag met de professionalisering en het bijhouden van de EIS-databases, het coördinatorschap van de libellenvalidatie binnen de Nationale Databank Flora en Fauna, het organiseren van sprinkhaanexcursies (zie het stukje over de sprinkhanenwerkgroep), het maken van een digitale nieuwsbrief, werken aan het soortenregister en het opzetten van een project voor het vliegende hert op de Veluwe.

Ed Colijn

EIS-weekend in boswachterij Staphorst (27-29 augustus)

Het jaarlijkse EIS-weekend vindt plaats in boswachterij Staphorst in hetzelfde weekend als de 1000-soortendag. We overnachten op de camping van Staatsbosbeheer. Je kan gebruik maken van je eigen tent of in een grote groepstent slapen. Deelnemers krijgen vrijdagavond een simpele maaltijd van soep en broodjes voorgeschoteld en voor zaterdag- en zondagochtend is er ontbijt aanwezig. Zaterdagavond schuiven we aan bij de door Staatsbosbeheer aangeboden barbecue. Op beide dagen wordt er veldwerk gedaan in boswachterij Staphorst. Aanmelden kan door een berichtje te sturen naar Vincent Kalkman (vincent.kalkman@ncbnaturalis.nl).

Vincent Kalkman

1000-soortendag (28 augustus 2010)

Op 28 augustus vindt in Boswachterij Staphorst de door de VOFF, Waarneming.nl en SBB georganiseerde 1000-soortendag plaats. Doel van deze dag is om zoveel mogelijk soorten dieren en planten te zien. Daarnaast wordt het een leuke en gezellige dag waarop vrijwilligers van de verschillende organisaties elkaar kunnen ontmoeten. De dag wordt afgesloten met een barbecue.

Waar? De dag vindt plaats in Boswachterij Staphorst bij de werkschuur en camping van Staatsbosbeheer (Vijverweg 5, Punthorst; Amersfoortcoördinaat 214-515). Boswachterij Staphorst is voor veel mensen een onbekend gebied. Toch is er veel te beleven. Een groot deel van het gebied bestaat uit naaldbos van 70 jaar of ouder afgewisseld met loofbos. In het gebied bevinden zich meerdere heideterreinen met vennen.

Wanneer? De 1000-soortendag vindt plaats op zaterdag 28 augustus maar een deel van de activiteiten begint al op vrijdagavond en loopt door tot zondag.

Wie? We zijn te gast bij Staatsbosbeheer. De activiteiten worden georganiseerd door de PGO's, Waarneming.nl en enkele andere landelijke natuurverenigingen. De excursies zijn gericht op actieve vrijwilligers. Voor de dag wordt dus niet een algemeen publiek uitgenodigd.

Wat? In totaal worden er een twintigtal excursies gehouden variërend van slakken tot libellen en van planten tot lieveheersbeestjes. Het is ook mogelijk om zelf het gebied in te gaan.

Op Waarneming.nl wordt een volledig excursieprogramma bekend gemaakt.

Verwerking gegevens Voor een deel van de groepen wordt er op de dag zelf een complete lijst bijgehouden. Voor andere groepen (bijen, vliegen, kevers) is dit niet mogelijk en van deze groepen wordt alleen een schatting van het aantal soorten gemaakt. Een teller met het aantal soorten voor het gebied is te zien op Waarneming.nl.

Slapen, drinken en eten? De camping van Staatsbosbeheer is gedurende het weekend gratis. Koffie en thee is aanwezig. Op zaterdagavond is er een barbecue voor mensen die zich van te voren hebben aangemeld. Staatsbosbeheer maakt de werkschuren leeg zodat er gelegenheid is om bij regen te schuilen.

Aanmelden? Aanmelden hoeft niet. Je moet je wel aanmelden als je gebruik wilt maken van de camping of als je mee wilt doen met de barbecue. Stuur dan een berichtje naar vincent.kalkman@ncbnaturalis.nl.

Vergunning ontvangen? Op het einde van het jaar willen we natuurlijk een zo compleet mogelijke lijst hebben van wat er in het gebied voorkomt. We hopen dan ook dat zoveel mogelijk mensen al in de zomer het gebied ingaan. Vergunningen voor veldwerk worden centraal geregeld. Stuur hiervoor een mailtje naar vincent.kalkman@ncbnaturalis.nl met vermelding van je naam en de dier- of plantengroep waaraan je werkt.

Vincent Kalkman

Nederlandse Faunistische Mededelingen

Op 15 juli verscheen nummer 33 van NFM. Dit keer een vrij

dun nummer, met als grootste artikel de resultaten van een onderzoek naar mariene exoten in de Waddenzee.

1-8 J.T. Smit – De prachtvlieg *Melieria picta* in grote aantallen op strandkweek *Elytrigia atherica* op Schiermonnikoog (Diptera: Ulidiidae)

9-11 J.-H. Stuke, C. Saure & G. Pennards – *Leopoldius valvatus*, een nieuwe blaaskopvlieg voor Nederland en Duitsland (Diptera: Conopidae)

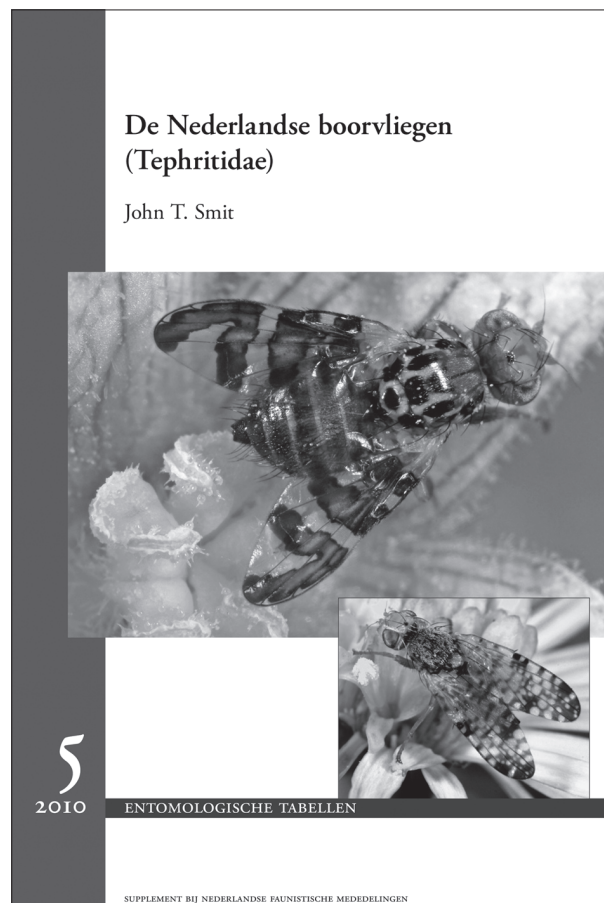
13-20 F.A.H.E. Post – Herontdekking en uitbreiding van de esdoortandvlinder *Ptilodon cucullina* door klimaatopwarming (Lepidoptera: Notodontidae)

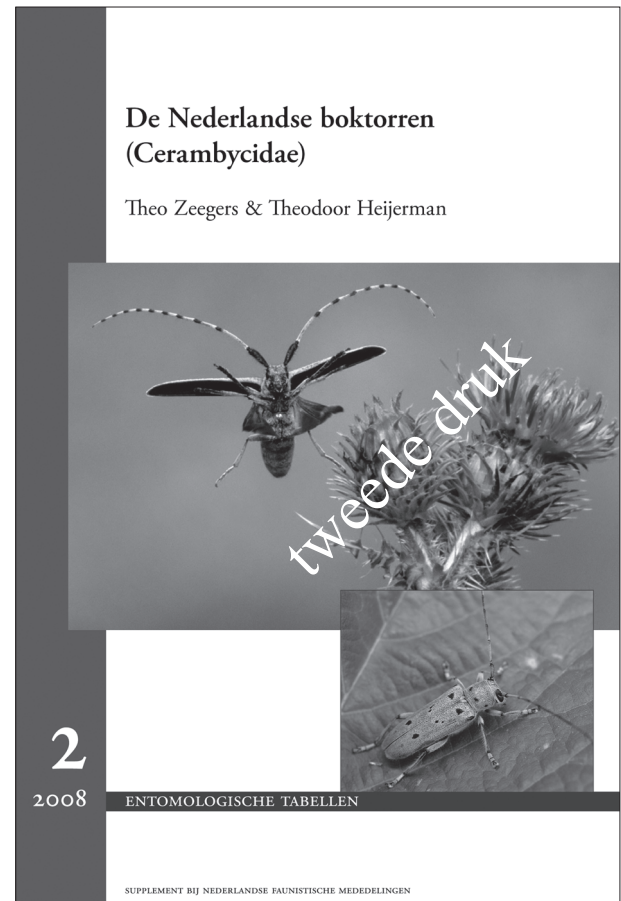
21-75 A. Gittenberger, M. Rensing, H. Stegenga & B.W. Hoeksema – Native and non-native species of hard substrata in the Dutch Wadden Sea

Roy Kleukers

Entomologische Tabellen

Op 15 juli is ET5 over de Nederlandse boorvliegen gepubliceerd (auteur John Smit). Naast enkele algemene hoofdstukken over boorvliegen wordt een determinatiesleutel tot alle soorten uit Nederland en aangrenzend gebied gepresenteerd. Voor de determinatie is de vleugeltekening van groot belang en daarom is van alle soorten de vleugel afgebeeld. Het boekje sluit af met de soortbesprekingen. De vormen- en kleurenrijkdom van deze economisch belangrijke vliegengroep wordt geïllustreerd met tientallen kleurenfoto's.

Deel 1 (steenvliegen) en deel 2 (boktorren) waren inmiddels uitverkocht. Tegelijkertijd met het drukken van ET5 zijn beide herdrukt, waardoor alle nummers nu weer beschikbaar zijn. De herdrukken zijn ongewijzigd. Hierna volgen de verbeteringen en aanvullingen.

Roy Kleukers

Correcties Entomologische Tabellen 1

Koese, B. 2008. De Nederlandse steenvliegen (Plecoptera). – Entomologische Tabellen 1: 1-158.

- p. 33, bijschrift fig. 47-48: verwijder 'naar Baumann 1975')
- p. 113, kolom 1, halverwege: www.plecoptere.de wordt www.plecoptera.de
- p. 148, tabel *Siphonoperla neglecta*: blokje onder GB moet naar rechts verplaatst worden onder NWB.
- p. 153, bij cercus, r. 2: 'bij steenvliegen en algsteenvliegen' > 'bij roofsteenvliegen'

Bram Koese

Correcties Entomologische Tabellen 2

Zeegers, Th. & Th. Heijerman 2008. De Nederlandse boktorren (Cerambycidae). – Entomologische Tabellen 2: 1-120.

Aanvullingen

Teunissen, A.P.J.A. 2009. Verspreidingsatlas Nederlandse boktorren (Cerambycidae). – EIS-Nederland, Leiden.

Met verspreidingskaarten en fenologie-diagrammen van alle soorten.

De Aziatische boktor (*Anoplophora*) is recentelijk veel in het nieuws geweest. Een vondst van deze soort leidde in januari 2010 in Boskoop tot grootschalige ruiming van boomkwekerijen.

Teunissen, A.P.J.A. & R.P. Jansen 2009. Noordwestelijke areaaluitbreiding van de kleine nevelvlekboktor *Leiopus femoratus* (Coleoptera: Cerambycidae). – Entomologische Berichten 69: 13-15.

Leiopus femoratus is recent tweemaal in Nederland gevonden. De soort lijkt sterk op *L. nebulosus*, maar de zijdoorn van het halsschild is onopvallend en niet naar achteren gericht. Spriet langer, tot twee maal zo lang als het lichaam. Aan de basis van het dekschild, naast het schildje, een langwerpige donkere vlek.

Verbeteringen

- p. 8, kolom 1, r. 4: 'fig. 64' > 'fig. 243'
- p. 8, kolom 1, r. 10: 'fig. 61' > 'fig. 240-241'
- p. 8, kolom 1, r. 11: 'fig. 56' > 'fig. 187-189'
- p. 11, kolom 2, r. 3: 'genus *Anoplophora*' > 'genus *Anoplophora* (Aziatische boktor)'
- p. 12, kolom 1, r. 13: 'fig. 81' > 'fig. 264'
- p. 79, kolom 2, *Leptura quadrfasciata*, r. 7: 'met zwarte en gele dwarsbanden die' > 'met zwarte dwarsbanden en gele die'

- p. 81, *Leptura melanura*, r. 10/11: ‘Onderzijde achterlijf rood’ > ‘Onderzijde achterlijf zwart’ *
- p. 81, *Leptura melanura*, r. 15/16: ‘heeft een zwart achterlijf’ > ‘heeft een rood achterlijf’ *
- p. 82, *Leptura bifasciata*, r. 11: ‘Onderzijde achterlijf zwart’ > ‘Onderzijde achterlijf rood’ *
- p. 82, *Leptura bifasciata*, r. 16/17: ‘heeft een rood achterlijf’ > ‘heeft een zwart achterlijf’ *
- p. 89, *Callidium aeneum*, r. 10: ‘Mei – juni.’ > ‘April – mei.’
- p. 92, *Xylotrechus rusticus*, r. 16/17: ‘Uit België zijn geen recente vangsten bekend’ > ‘In 2004 in Belgisch Limburg 20 km van de Nederlandse grens gevonden.’
- p. 101, *Exocentrus adpersus*, r. 18: schrappen ‘Geen recente vondsten.’
- p. 103, *Agapanthia cardui*, r. 15: ‘In Belgisch Limburg tot op de Nederlandse grens.’ toevoegen na ‘Niet in Nederland’.
- p. 107, *Stenostola dubia*, r. 9/10: schrappen ‘, elders zeer zeldzaam’
- p. 107, *Phytoecia cylindrica*: ‘groene kruidenboktor’ > ‘donkere kruidenboktor’
- p. 115, r. 11: ‘groene kruidenboktor’ > ‘donkere kruidenboktor’

* reeds gewijzigd in tweede druk

Theo Zeegers

Nederlands Soortenregister

Er wordt door NCB Naturalis en EIS gestaag verder gewerkt aan het Nederlands Soortenregister. De website vormt een belangrijk onderwerp in de samenwerking tussen NCB Naturalis en de VOFF. Hieronder enkele actuele zaken:

- Sjaak van Es is aangesteld bij NCB Naturalis om soortinformatie uit de Nederlandse Fauna en overige publicaties via het soortenregister te ontsluiten. Zo zullen ook bijvoorbeeld de verspreidingsatlasjes van EIS per soort beschikbaar komen.
- Het biodiversiteitsboek (zie elders in deze nieuwsbrief) levert belangrijke input voor het soortenregister. De specialisten hebben kritisch gekeken naar hun eigen naamlijsten en de aanvullingen en verbeteringen zullen worden verwerkt in de website. Daarnaast zullen alle groepsteksten ook bij de betreffende groep in het soortenregister geplaatst worden. Algemene informatie over kwallen, mossen of beerdertjes zal hiermee voor eenieder makkelijk beschikbaar komen.
- Er wordt al enige tijd gewerkt aan een digitale determinatiesleutel voor de boktorren, via het zogenaamde facet-determinatiesysteem. Binnenkort zal daarvan een eerste versie online komen. Daarna zullen sleutels worden samengesteld voor sprinkhanen en rivierkreeften. Dit zal gefinancierd kunnen worden uit het project Capacity Building, in het kader van de Nederlandse Databank Flora en Fauna (NDFP).
- Er zijn inmiddels met de GAN afspraken gemaakt om de taxonomie in de NDFP gelijk te trekken met het soortenregister en ook binnen het soortenregister te gaan bijhouden. Dit jaar wordt onderzocht hoe dit op de meest efficiënte wijze kan worden geregeld.

Roy Kleukers

Herstructurering bestanden

De sprinkhaan- en libellendatabases van EIS zijn recent geheel herstructureerd. De structuur van platte tabellen is omgezet naar een gestandaardiseerd relationeel databasemodel dat in de toekomst zo opgenomen kan worden in een GIS-database. De nieuwe structuur heeft het grote voordeel dat deze sneller werkt en minder foutgevoelig is. Bovendien is ook de koppeling met de toekomstige Nationale Databank Flora en Fauna eenvoudiger te realiseren.

Behalve de EIS-data zijn ook de data opgenomen die door de Nederlandse Vereniging voor Libellenstudie (NVL) zijn verzameld, alsmede alle waarnemingen die via de internetportals Landkaartje en Telmee (De Vlinderstichting) en waarneming.nl zijn ingevoerd. De sprinkhaandatabase bevat nu zo’n 200.000 waarnemingen; de libellendatabase bijna één en een kwart miljoen.

Ed Colijn

Tentakel: digitale nieuwsbrief over ongewervelde dieren

EIS-Nederland heeft recent de eerste digitale e-mailnieuwsbrief verzonden: De Tentakel. Dit voor EIS nieuwe, informele medium bevat nieuws over ongewervelden in Nederland, zoals

berichten van het EIS-bureau, oproepen, bijzondere waarnemingen en aankondigingen van excursies, rapporten en boeken. Bijdragen kunnen gezonden worden naar eis@ncbnaturalis.nl. Mocht u onze digitale nieuwsbrief nog niet hebben ontvangen of een proefexemplaar wilt ontvangen dan kunt u zich aanmelden via hetzelfde e-mailadres.

Ed Colijn

Nieuwe zoekkaarten

Dankzij het programma Capacity Building van de Stichting VeldOnderzoek Flora en Fauna (VOFF) en GAN, konden weer een aantal laagdrempelige zoekkaarten gerealiseerd worden. Alle nieuwe kaarten zijn gedrukt op dubbelzijdig A4 formaat en zijn mat gelamineerd voor optimaal misbruik in het veld. Gedrukte kaarten kunnen opgevraagd worden via eis@ncbnaturalis.nl. Digitale versies kunnen gratis gedownload worden via ondergenoemde adressen. Het gaat om de volgende kaarten:

Grote kevers Deze zoekkaart is bedoeld als hulpmiddel om het vliegend hert te onderscheiden van alle verwante of gelijkende keversoorten. De kaart behandelt 14 soorten of genera aan de hand van duidelijke veldfoto's. Verder is een halve A4 met algemene informatie over het vliegend hert opgenomen (inclusief verspreidingskaartje). Te downloaden van www.naturalis.nl/vliegendhert

Geelgerande waterroofkevers Met deze kaart kunnen alle

Nederlandse geelgerande waterroofkevers en het gelijkende genus *Cybister* op naam worden gebracht. De achterzijde van de kaart bevat beknopte verspreidingsinformatie over alle soorten. Te downloaden van www.naturalis.nl/geelgerande
Kreeften. Dit betreft een herdruk van de zoekkaart uit 2008. In tegenstelling tot de vorige kaart is de herdruk gelamineerd en zijn er wetenschappelijke namen toegevoegd. Te downloaden van www.naturalis.nl/kreeften

De eerste twee zoekkaarten zijn bijgevoegd bij deze nieuwsbrief.

Bram Koese

Bijenonderzoek voor LNV

De honingbij is tegenwoordig onderwerp van verontrustende berichten in de media. Volken verdwijnen als sneeuw voor de zon en imkers zitten met de handen in het haar. Het Ministerie van LNV vraagt zich af welke gevolgen dit heeft voor landbouw en natuur en laat nu een groot onderzoek uitvoeren naar de oorzaken van de honingbijensterfte. Daarnaast krijgen ook wilde bijensoorten de aandacht. Voor dit onderdeel zijn EIS-Nederland en Alterra gezamenlijk ingeschakeld. EIS werkt verder samen met Ecologisch Adviesbureau Ecologica. Door middel van veld-, collectie-, literatuur- en bestandsonderzoek zal geprobeerd worden de volgende hoofdvragen te beantwoorden: 1. Welke soorten wilde bestuivers kunnen voor de Nederlandse landbouw relevant worden geacht?; 2. Wat is bekend over populatie-ontwikkelingen van wilde bestuivers en wat zijn waarschijnlijk belangrijke factoren voor achteruitgang? Het project is dit voorjaar van start gegaan met veldonderzoek in appel- en perenboomgaarden in de Betuwe. Dit jaar zal tevens een trendanalyse uitgevoerd worden en er wordt begonnen met een analyse van het stuifmeel op museum-exemplaren. Aan de hand daarvan kan onderzocht worden van welke planten wilde bijen stuifmeel verzamelden in vroeger tijden. Het project zal in totaal drie jaar duren.

Menno Reemer

Biodiversiteit in Nederland

De werkzaamheden voor deel 10 uit de Nederlandse Fauna vorderen gestaag. Het boek is een volledig herziene uitgave van het biodiversiteitsboek uit 1995. Voor elke groep proberen we informatie te presenteren over het uiterlijk, de levenscyclus, de voeding, het nut en de schadelijkheid voor de mens, het aantal soorten in de wereld en in Nederland, het aantal exoten, de globale verspreiding en de beschikbare determinatiewerken. Voor de meeste groepen hebben we foto's kunnen verzamelen. De indeling van de groepen volgt de nieuwste fylogenetische indeling, wat inzichtelijk gemaakt wordt met stamboompjes. Zelfs voor de meest obscure groepen geven we minstens wat basale informatie en biodiversiteitscijfers (soms schattingen). Meestal zijn de stukjes afkomstig van Nederlandse specialisten (meer dan 1000 in totaal), maar in enkele gevallen heeft de redactie zelf informatie bij elkaar moeten sprokkelen uit diverse bronnen. Al met al kunnen we een uniek totaaloverzicht van de Nederlandse biodiversiteit presenteren en voor een niet gering aantal groepen zal het te verschijnen boek de eerste publicatie

in het Nederlands betekenen.

Vele groepsteksten zijn de eindredactie- en opmaakfase al gepasseerd. Naast de bespreking van alle groepen zal het boek ook nog enkele hoofdstukken bevatten die ingaan op hoe wij omgaan met biodiversiteit ('onderzoek aan biodiversiteit', 'biodiversiteit en terreinbeheerders' en 'biodiversiteit en beleid') en patronen in biodiversiteit ('evolutionaire ontwikkeling van biodiversiteit' en 'recente patronen en veranderingen in de Nederlandse biodiversiteit').

Jinze Noordijk, Erik van Nieukerken, Roy Kleukers & André van Loon

Kopstukken - insecten als fotomodel

Wim van Egmond is een zeer deskundige fotograaf die microscopische schoonheid aan het brede publiek wil laten zien. Zijn fototentoonstelling 'Kopstukken' is van 23 mei tot en met 31 oktober in de museumtuin van Naturalis te bewonderen. Wim van Egmond portretteerde hiervoor insecten als fotomodellen en laat zo hun schoonheid zien. Zijn beelden tonen de karaktervolle en gedetailleerde koppen van vliegen, bijen, muggen, kevers en andere insecten.

Insecten zijn de meest voorkomende organismen op aarde die ook altijd in de nabijheid van mensen te vinden zijn. Echter, voor velen zullen de prachtige details van deze diertjes onbekend zijn. Deels omdat het vaak te klein is om zomaar te bekijken en deels omdat de meeste mensen insecten lastig en eng vinden. En onbekend maakt onbemind. De tentoonstelling nodigt uit tot persoonlijke kennismaking. Toeschouwers staan oog in oog met de snorzweefvlieg en de goudoogdaas en nog eens 22 geportretteerde Nederlandse insecten die stuk voor stuk persoonlijkheden worden.

Op zijn website www.micropolitan.org kunnen vele voorbeelden bekeken worden; waaronder raderdieren, algen, allerlei planktonische organismen, etc. Wim levert ook een belangrijke bijdrage aan het binnenkort te verschijnen boek over de Nederlandse biodiversiteit.

Jinze Noordijk

Libellen Video Nederland

Websites met foto's van libellen zijn er in alle soorten en maten. Websites met video's echter niet. Begin dit jaar is door mij het initiatief genomen om de eerste libellenvideo-website te maken: 'Libellen Video Nederland'. In 2006 werd de dvd 'Libellen in Nederland' van Weia Reinboud en Tienke de Groot uitgebracht. Zij waren de eersten die het filmen van libellen in Nederland onder de aandacht hebben gebracht.

Op de website zijn o.a. video's te zien van Weia Reinboud, Tienke de Groot, Ronald van Seijen, Mars Muusse, Gerard Abbingh en Arjen Drost. De site is te vinden op www.video.dutchdragonflies.eu en is wat betreft presentatie de enige in zijn soort. De site bevat niet alleen een soortenverzameling, maar laat juist ook verschillende aspecten van het gedrag van libellensoorten en hun biotoop zien. Op het moment van schrijven staan er 61 libellensoorten met in totaal 106 filmpjes op de site. Dat worden er meer. Per soort is een algemeen filmpje te zien met bijvoorbeeld het biotoop, mannetje, vrouwtje enzovoort. Soms zijn meer video's toegevoegd.

De site zal regelmatig worden voorzien van nieuwe video's. Het videomateriaal is in Nederland of soms in de ons omringende landen gemaakt. Het streven is om alle libellensoorten die in Nederland voorkomen (of ooit gezien zijn) op de site te laten zien.

Vooraf wanneer in de winter de libellenactiviteit afgelopen is kan men straks genieten van de bewegende beelden op Libellen Video Nederland. Uitstekend geschikt om je op te laden voor het volgende seizoen. Kortom een website om eens te bekijken en in de gaten te houden!

Wanneer je denkt dat je geschikte videobeelden van libellen hebt, neem dan even met mij contact op via manger@planet.nl.

René Manger

Fauna Zeelandica: deel vliegen en muggen

De serie 'Fauna Zeelandica' wordt door het Zeeuwse Landschap uitgegeven onder uitgeverij van Chiel Jacobusse. Voor de diverse delen wordt samengewerkt met geïnteresseerden binnen en buiten Zeeland. Tot nu toe zijn in kort tijdsbestek delen verschenen over bijen & wespen, zoogdieren, libellen, dagvlinders en twee delen over zeefauna.

Het Zeeuws Landschap, de insectenwerkgroep Zeeland en enkele individuen hebben nu het plan opgevat om een deel uit te geven over vliegen en muggen. We zijn nu op zoek naar samenwerking om dit deel zo goed en compleet mogelijk te krijgen.

Ons idee nu is om:

- meer veldwerk te doen in 2010 en 2011 (excursies en malaisevallen, mogelijk ook andere vallen).

- data uit literatuur, collecties en databestanden te verzamelen.
- een eerste deel te publiceren in 2012, waarin de primitievere vliegen vanaf de Coenomyiidae tot en met de Syrphidae (vooralsnog volgens volgorde van de Nederlandse Diptera checklist van Paul Beuk uit 2002) een plek krijgen. Hier zullen veel soorten een verspreidingskaartje en een korte soorttekst van 50-100 woorden krijgen, vooral ingaand op verspreiding en ecologie in Zeeland. Van groepen als Phoridae, Pipunculidae en Empidoidea zullen we veelal niet verder komen dan een tabel met de aangetroffen soorten en bijv. kolommen met voorkomen op de verschillende eilanden/Zeeuws Vlaanderen.
- verder te verzamelen in 2012, 2013 en daarna (mogelijk ook met malaisevallen).
- een tweede deel te publiceren als we voldoende waarnemingen hebben. Daar komen dan alle andere Zeeuwse muggen en vliegen in. Sommige met verspreidingskaart en tekst (bijv. blaaskoppen en sluipers), de meeste waarschijnlijk met een lijst per familie.

Iedereen die mee wil helpen is welkom. We zijn nu contacten aan het leggen met de EIS-coördinatoren van de verschillende werkgroepen, om databestanden uit te wisselen en dergelijke. Enkele hebben al positief gereageerd. Maar ook de hulp van anderen die Zeeuwse waarnemingen hebben of willen gaan verzamelen wordt zeer gewaardeerd.

Er zijn verschillende mogelijkheden, van extensief naar intensief:

- Ter beschikking stellen van Zeeuwse waarnemingen van vliegen en muggen.
- Determineren van verzameld materiaal (malaisevallen, handvangsten) (ook helpen uitzoeken van malaisevalmateriaal is zeer welkom.....).
- Meehelpen literatuur en collecties na te zoeken op Zeeuws materiaal.
- Mee op excursie om aanvullende waarnemingen te doen.

Vanzelfsprekend richten we ons de komende twee jaar vooral op de families die in het eerste deel komen, maar ook voor de andere families zullen we veldwaarnemingen doen en het malaisevalmateriaal uitzoeken.

Lucien Calle*, Chiel Jacobusse en Wouter van Steenis

* Walstraat 7, 4531 ED, Terneuzen, Lucalle@zeelandnet.nl, 0115-617416, 06-22792100

Ecologische atlas mariene schelpdieren

Onder het zee-oppervlak gaat een grote variatie aan leefgebieden schuil, waarin elke diersoort zijn specifieke plek heeft. Dat geldt niet alleen voor tropische koraalriffen maar ook voor onze 'eigen' zoute en brakke wateren: de Noordzee, de Delta-wateren en de Waddenzee. Stichting ANEMOON heeft in samenwerking met Uitgeverij De Fontein/Tirion het initiatief genomen tot een project dat moet leiden tot een boekwerk. Dit werk kreeg als voorlopige titel: Ecologische atlas van de mariene schelpdieren van Nederland.

In deze ecologische atlas staan levende weekdieren (slakken, tweekleppigen, inktvissen, etc.) en hun leefgebied centraal. In de Nederlandse wateren komen meer dan 250 soorten mollusken

voor. Over elke soort willen we in de atlas informatie geven over uiterlijk en ecologie (leefwijze, voedsel, voortplanting, biotoop). Op kaarten wordt informatie gegeven over de verspreiding van voor en vanaf 1985, zodat ook veranderingen zichtbaar worden. In grafieken worden trends en seizoenpatronen in het voorkomen weergegeven. Daarnaast wordt aandacht besteed aan bedreiging en bescherming van mollusken.

Wij hopen dat het boek een aanwinst wordt voor iedereen met interesse in of betrokkenheid bij het leven in zee. Strandzoekers, sportduikers, schelpenverzamelaars, natuurliefhebbers en vrijwilligers vinden in de atlas een schat aan informatie om hun kennis te verrijken. Ook is het een waardevol naslagwerk voor onderzoekers en beleidsmakers die zich met de mariene wateren bezig houden. Ecologische aspecten gaan steeds zwaarder meewegen in het beheer van de zoute en brakke wateren en ook de bescherming van mariene Natura 2000-gebieden moet de komende jaren gestalte krijgen. Een goede ontsluiting van de basiskennis over mollusken draagt er aan bij dat deze diergroep daarbij de aandacht krijgt die zij verdient.

Op de website van ANEMOON kunt u een gratis brochure van 16 pagina's downloaden, waarin een toelichting gegeven wordt op dit project. Ook vindt u daarin een aantal voorbeeldpagina's, zodat u kunt zien hoe de atlas ongeveer gaat worden. Kijk op: www.anemoon.org/anm/ecologische_atlas.

U zult het wel begrijpen: het wordt een ambitieus project. Dit project kan alleen tot een goed einde gebracht worden met de medewerking van velen. Er is een groep van 11 enthousiaste en deskundige auteurs samengesteld en meer dan 30 fotografen (merendeel sportduikers/onderwaterfotografen) hebben toegezegd foto's beschikbaar te willen stellen. Ook hebben meerdere instituten die over gegevens uit eigen onderzoek beschikken, toegezegd deze aan het project ter beschikking te stellen. Medewerking is al toegezegd door: Koninklijk Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee (NIOZ), Imares,

Rijksuniversiteit Groningen, NIOO, onderzoeksbureaus Grontmij/AquaSense, GiMaRIS en Ecosub. Met andere organisaties wordt nog overlegd, dus in de toekomst zal het aantal betrokken organisaties nog uitbreiden. De eindredactie wordt gedaan door de schrijvers van dit artikel. Jan Johan ter Poorten (Aperta, grafische vormgeving) staat borg voor de professionele opmaak van het eindproduct.

Doe mee! Gegevens, foto's en sponsors gezocht

Ook u kunt aan het project bijdragen. Dat kan op verschillende manieren:

- U kunt uw gegevens beschikbaar stellen. Heeft u in uw collectie of in uw excursieboekje gegevens over mariene weekdieren die u in Nederland 'autochtoon' (levend in hun eigen omgeving) aantroft, of beschikt u over waarnemingen van levende of zeer verse soorten die op een andere wijze in Nederland zijn gedaan? Geef die dan door aan Stichting ANEMOON, dan kunnen wij ook uw gegevens gebruiken bij het maken van verspreidingskaarten. Ook gegevens over brakwatersoorten en van land- en zoetwatersmollusken die levend in aan zee grenzende gebieden zijn waargenomen, zijn welkom.

Voor alle duidelijkheid: gegevens zijn alleen bruikbaar als er een betrouwbare soortnaam, vindplaats en jaar bij zit. De vindplaats moet iets zeggen over de plek waar het dier geleeft heeft. Dus niet 'aan boord van visserschip Katwijk 15'. Ook gegevens van levend aangespoelde schelpdieren zijn van belang, maar schrijft u er dan wel bij dat het aanspoelsel betreft. En de vindplaats moet in de Nederlandse wateren of langs de Nederlandse kust liggen. Het Nederlandse deel van de Noordzee (het NCP) loopt tot iets voorbij de Doggersbank. Ook de Waddenzee, het Delta-gebied en de brakke binnendijkse wateren worden in het boek betrokken. Gegevens van oude of fossiele schelpen zijn voor dit project niet geschikt. Er zijn speciale formulieren voor sportduikers (MOO-project), voor strandzoekers (SMTP-project) en voor gebiedsinventarisaties (ANM-project). Voor het invoeren van grotere hoeveelheden collectie-gegevens maken wij graag afspraken op maat.

- U kunt uw foto's beschikbaar stellen. Wij zoeken foto's van levende weekdieren, gemaakt in Nederland. En van verse lege schelpen, die in Nederland gevonden zijn. Op de website die hierboven vermeld is, staat een lijst van soorten waar we nog foto's van zoeken. De mooiste of best passende foto's worden in het boek geplaatst, waarbij de naam van de fotograaf wordt vermeld. Ook zijn foto's nodig die de verschillende soorten leefgebieden (habitats) van weekdieren typeren, evenals foto's van menselijke activiteiten in die gebieden.
- U kunt het project financieel steunen. Daarvoor hebben wij de mogelijkheid een weekdiersoort van uw keuze te sponsoren. Bij atlassen voor andere soortgroepen zijn hiermee goede ervaringen opgedaan. Uw naam komt dan (als u dat wilt) als soortsponsor onderaan de pagina te staan. Het minimum-bedrag voor particulieren is 50 euro. U mag zelf uw favoriete soort uitkiezen. Per soort accepteren we één sponsor, volgens het principe 'wie het eerst komt, wie het eerst maalt'.
- U kunt anderen overhalen het project financieel te steunen, want ook organisaties en bedrijven kunnen één of meer soorten sponsoren, of op andere wijzen het project financieel ondersteunen. Daarbij geldt dan wel een hoger tarief. Weet

u een organisatie of bedrijf (uw werkgever?) die daar voor voelt, dan horen wij het graag.

Wilt u bijdragen aan het project of heeft u nog vragen of suggesties? Neemt u dan contact op met Sylvia van Leeuwen, die het project coördineert.

Sylvia van Leeuwen, Van der Helstlaan 19, 3723 EV Bilthoven, tel 030 - 2210613, sylvia25@versatel.nl
Rykel de Bruyne, Dr. Schaepmanstraat 8, 1165 GP Halfweg, R.H.deBruijne@uva.nl
Adriaan Gmelig Meijling, p/a Stichting ANEMOON, Postbus 29, 2120 AA Bennebroek, e-mail anemoon@cistron.nl, website: www.anemoon.org

---

Bureau EIS-Nederland

Bereikbaarheid bureau en medewerkers

Bureau EIS-Nederland

071-5687670

eis@ncbnaturalis.nl

Ed Colijn (ma-do)

071-5687594

ed.colijn@ncbnaturalis.nl

Peter van Helsdingen (geen vaste dagen)

071-5687413

peter.vanhelsdingen@ncbnaturalis.nl

Vincent Kalkman (ma-vr)

071-5687413

vincent.kalkman@ncbnaturalis.nl

Roy Kleukers (ma, di, do, vr)

071-5687578

roy.kleukers@ncbnaturalis.nl

Bram Koese (geen vaste dagen)

071-5687413

bram.koese@ncbnaturalis.nl

André van Loon (di, wo, (do))

071-5687670

andre.vanloon@ncbnaturalis.nl

Menno Reemer (ma-wo)

071-5687594

menno.reemer@ncbnaturalis.nl

John Smit (ma-do) (afwezig tot april 2011)

071-5687594

john.smit@ncbnaturalis.nl

